

کتابخانه
۲۶۳۱۸۵

الگوهای اخلاقی طلبه مطلوب

www.ketaboo.ir

هادی حسین خانی

سرشناسه: حسین خانی، هادی، ۱۳۴۳-
 عنوان و نام پدیدآور: الگوهای اخلاقی طلبه مطلوب / هادی حسین خانی، با همکاری مهدی محمدی صیفار و کاظم علی محمدی؛ به سفارش و نظارت مدیریت مطالعات و برنامه ریزی تہذیبی معاونت و تربیت حوزه های علمیه.
 مشخصات نشر: قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری: ۲۱۲ ص: ۱۴/۵، ۲۱/۵ س ۴.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۱۶۳-۱۶-۳
 وضعیت فهرست نویسی: فبیا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۹۷-۴۱۴.
 موضوع: طلاب-- راه و رسم زندگی
 موضوع: طلاب-- زندگی مذهبی
 شناسه افزوده: محمدی صیفار، مهدی، ۱۳۵۲-
 شناسه افزوده: علی محمدی، کاظم، ۱۳۵۶-
 شناسه افزوده: مرکز مدیریت حوزه های علمیه، مدیریت مطالعات و برنامه ریزی تہذیبی
 شناسه افزوده: مرکز مدیریت حوزه های علمیه
 رده بندی کنگره: ۸ ۱۳۹۸ الف ح / BPV
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۰۷
 شماره کتاب شناسی ملی: ۵۵۸۹۱۶۶

الگوهای اخلاقی طلبه مطلوب

به سفارش و نظارت:

مدیریت مطالعات و برنامه ریزی تہذیبی معاونت تہذیب و تربیت حوزه های علمیه

مؤلف: هادی حسین خانی

با همکاری: مهدی محمدی صیفار و کاظم علی محمدی

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

نوبت چاپ: چاپ دوم، بهار ۱۴۰۲

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

* تمامی حقوق برای معاونت تہذیب و تربیت حوزه های علمیه محفوظ است *

نشانی: قم، جمران، خیابان انتظار، مجتمع دارالولاية.

معاونت تہذیب و تربیت حوزه های علمیه

www.tahzib-howzeh.ir

مراکز پخش:

معاونت تہذیب و تربیت حوزه های علمیه

قم، مدرسه علمیه دارالشفاء، فروشگاه انتشارات مرکز مدیریت حوزه های علمیه

تلفن: ۲۵-۳۷۷۴۸۴۸۳

قم، خیابان معلم، میدان روح الله، روبروی مجتمع ناشران، نمایشگاه دائمی حوزه های علمیه

تلفن: ۲۵-۳۷۷۳۵۴۷

سازمان

فهرست

مقدمه ۲۳

فصل اول: ابعاد معنوی - اخلاقی

ابعاد معنوی ۲۹

الف) اخلاص ۲۹

اهمیت اخلاص برای طلاب ۳۰

آثار و نتایج اخلاص ۳۱

۱. نیل به مقامات رفیع ۳۱

۲. قُرب به خداوند ۳۲

۳. جلب برکات الهی ۳۲

پیامدهای ریاکاری ۳۶

۱. دوری از معارف یقینی ۳۶

۲. خسران ۳۷

۳. حبط اعمال ۳۷

۴. از دست دادن توفیق سربازی امام زمان ۳۸

نشانه‌های اخلاص ۳۹

۱. عدم انتظار پاداش و تشکر ۳۹

۲. پرهیز از خودنمایی ۴۰

۳. عدم اعتنا به قضاوت دیگران ۴۱

۴. اجتناب از موقعیت طلبی ۴۱

۵. دوری از شائبه‌های غیرالهی ۴۲

۶. یکسانی زندگی خصوصی و بیرونی ۴۳

ب) تقوا و پارسایی ۴۴

مفهوم تقوا ۴۴

۴۴	اهمیت کسب تقوا
۴۵	آثار تقوا
۴۵	۱. توانایی مهار نفس
۴۶	۲. آزادگی
۴۶	۳. توفیق خدمت
۴۶	۴. تشخیص حق و باطل
۴۷	۵. نیل به درجات معنوی
۴۹	۶. ثبات قدم
۵۰	پیامدهای عدم رعایت تقوا
۵۰	۱. بی اثر شدن مواظظ
۵۰	۲. آسیب زاشدن علوم
۵۱	۳. کینه ورزی با خدا و اولیای او
۵۱	۴. خروج از طلبگی
۵۲	۵. تعفن
۵۲	نشانه های تقوا
۵۲	۱. خجالت نکشیدن از آشکار شدن اعمال
۵۳	۲. بی رغبتی به دنیا
۵۴	۳. آمادگی برای انجام وظیفه
۵۴	۴. پرهیز از امور شبه ناک
۵۵	۵. تقید به اعمال ظاهری
۵۶	۶. حساسیت ویژه در مصرف بیت المال
۵۷	راهکارهای تحصیل تقوا
۵۷	۱. درک محضر الهی
۵۷	۲. ایمان به معاد
۵۷	۳. مشارطه، مراقبه و محاسبه
۶۱	۴. اقدام در جوانی
۶۱	ج) انس با قرآن
۶۲	راهکارهای انس با قرآن
۶۲	۱. نگاه کردن به قرآن
۶۲	۲. تلاوت قرآن
۶۶	۳. حفظ قرآن

۶۷	۴. تذکر در قرآن
۶۸	۵. زندگی قرآنی
۶۹	(د) انس با ادعیه
۷۱	آثار دعا
۷۱	۱. برقراری رابطه‌ی عاشقانه با خداوند
۷۱	۲. استقامت
۷۳	۳. انجام کارهای بزرگ
۷۴	۴. معنویت بخشی به فضا
۷۴	۵. جلب فیض برای دیگران
۷۵	(ه) تمسک به اهل بیت علیهم‌السلام
۷۵	۱. معرفت اهل بیت علیهم‌السلام
۷۶	۲. محبت اهل بیت علیهم‌السلام
۸۱	۳. زیارت اهل بیت علیهم‌السلام
۸۲	• زیارت امیرالمؤمنین علیه‌السلام
۸۴	• زیارت امام حسین علیه‌السلام
۸۷	• زیارت امام رضا علیه‌السلام
۸۸	• زیارت حضرت معصومه علیها‌السلام
۸۹	• زیارت سایر امام زادگان
۸۹	• زیارت مسجد جمکران
۹۰	۴. توسل به اهل بیت علیهم‌السلام
۹۲	• توسل به امیرالمؤمنین علیه‌السلام
۹۳	• توسل به حضرت زهرا علیها‌السلام
۹۴	• توسل به امام حسین علیه‌السلام
۹۶	• توسل به امام زمان علیه‌السلام
۹۸	• توسل به امام زادگان
۹۹	۵. برگزاری مراسم اهل بیت علیهم‌السلام
۱۰۰	(و) توکل
۱۰۰	آثار توکل
۱۰۰	۱. امیدواری به رحمت الهی
۱۰۱	۲. عزت نفس
۱۰۴	۳. نترسیدن از غیر خدا

۱۰۵	۴. آرامش و آرامش بخشی
۱۰۷	۵. تحمل سختی ها
۱۰۸	۶. شکست ناپذیری
۱۰۹	۷. توفیق در طلبگی
۱۰۹	۸. تأمین روزی
۱۱۳	۹. جلب عنايات الهی
۱۱۳	ز) ذکر
۱۱۳	اهمیت ذکر
۱۱۴	آثار ذکر
۱۱۴	۱. قوت قلب
۱۱۵	۲. جلب محبت الهی
۱۱۶	۳. حفظ نورانیت
۱۱۶	۴. حرکت در صراط مستقیم
۱۱۷	۵. دوری از تباهی
۱۱۷	مصادیق ذکر
۱۱۷	۱. یاد خدا
۱۱۸	۲. یاد تکلیف و اطاعت خدا
۱۱۹	۳. یاد نعمت های خدا
۱۱۹	۳. یاد مرگ
۱۲۰	ح) اهتمام به نماز
۱۲۰	آثار نماز
۱۲۰	۱. غفلت زدایی
۱۲۱	۲. تقویت روحیه ی جهادی
۱۲۱	۳. سعادت
۱۲۲	عوامل اثربخشی نماز
۱۲۲	۱. نماز اول وقت
۱۲۴	۲. انجام تعقیبات نماز
۱۲۵	۳. حضور قلب
۱۲۵	۴. حضور در نماز جماعت علمای وارسته
۱۲۶	ط) تهجد
۱۲۶	آثار تهجد

۱۲۶	۱. گام نهادن در سفر الهی
۱۲۶	۲. سرمایه‌گذاری برای روز گرفتاری
۱۲۸	۳. نیل به مقامات رفیع
۱۲۸	۴. توانگری مالی
۱۲۹	عوامل توفیق در تهجد
۱۲۹	۱. خواب در ابتدای شب
۱۳۰	۲. مبارزه با هوای نفس
۱۳۰	۳. تأسی به الگوهای تهجد
۱۳۱	۴. قرار گرفتن در فضای تهجد
۱۳۱	۵. توجه به آثار و برکات نماز شب
۱۳۳	ی) اهتمام به انجام مستحبات
۱۳۴	انواع مستحبات
۱۳۴	۱. تقید به نوافل و تعقیبات نماز
۱۳۵	۲. دائم الرضو بودن
۱۳۶	۳. اعتکاف
۱۳۹	۴. استفاده معنوی از اوقات ویژه
۱۴۲	۵. مطالعه وصیت‌نامه شهدا
۱۴۴	۶. حضور بر مقبره علما و شهدا
۱۴۴	۷. شرکت در درس اخلاق
۱۴۸	ابعاد اخلاقی
۱۴۸	الف) عزت نفس
۱۴۸	آثار عزت نفس
۱۴۸	۱. حفظ استقلال
۱۴۹	۲. حفظ کرامت
۱۵۰	۳. جلب رحمت الهی
۱۵۱	۴. تأثیرگذاری تبلیغ
۱۵۲	۵. شکست ناپذیری
۱۵۳	پیامدهای حقارت نفس
۱۵۳	۱. سلب توفیق سربازی حضرت ولی‌عصر (ع)
۱۵۳	۲. سلب ایمان
۱۵۵	محدوده‌ی عزت نفس

۱۵۶	راهکارهای حفظ و تقویت عزت نفس
۱۵۶	۱. اعتقاد به رزاقیت خداوند
۱۵۶	۲. درخواست از خدا و اهل بیت علیهم السلام
۱۵۷	۳. قناعت و رعایت اقتصاد در زندگی
۱۵۸	۴. پرهیز از اظهار نیاز
۱۵۹	۵. اجتناب از پذیرش حقارت آمیز اموال
۱۶۰	۶. تحمل سختی ها
۱۶۰	۷. پذیرش نصایح بزرگان
۱۶۱	ب) تواضع
۱۶۱	نشانه های تواضع
۱۶۱	۱. ارتباط صمیمانه با مردم
۱۶۲	۲. اقتدا در نماز جماعت به دیگران
۱۶۲	۳. عدم اختصاص جایگاه ویژه برای نشستن
۱۶۳	۴. شهادت در گفتن «نمی دانم»
۱۶۴	۵. ابا نداشتن از آموختن
۱۶۴	۶. بهره گیری از نظرات دیگران
۱۶۴	۷. ابا نداشتن از تدریس دروس مقدماتی
۱۶۵	۸. کسر شأن نداشتن رفتارهای ارزشی
۱۶۶	۹. پرهیز از رفتارهای دال بر خودستایی
۱۶۹	۱۰. اجتناب از برجسته نشان دادن خود
۱۷۰	آثار تواضع
۱۷۰	۱. رشد و تکامل
۱۷۱	۲. بهرمند شدن از اساتید اخلاق
۱۷۲	۲. برکت یافتن زندگی
۱۷۲	راهکارهای تقویت تواضع
۱۷۲	۱. توجه به حقارت خود
۱۷۳	۲. تحصیل حقیقت علم
۱۷۳	۳. درخواست از خداوند
۱۷۴	۴. ارتباط با اهل علم و عمل
۱۷۴	۵. ذکر لا حَوْلَ وَ لا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ
۱۷۴	۶. انجام رفتارهای متواضعانه

۱۷۴	۶-۱. پیشی گرفتن در سلام
۱۷۵	۶-۲. سجده
۱۷۵	۷. انتخاب استاد متواضع
۱۷۶	۸. انجام امور شخصی
۱۷۷	۹. اجابت درخواست برادر مؤمن

فصل دوم: ابعاد شناختی - معرفتی

۱۸۱	الف) شناخت ارزش های طلبگی
۱۸۱	ارزش های طلبگی
۱۸۱	۱. پیوند خوردن با امام زمان
۱۸۲	۲. گام نهادن در مسیر انبیا علیهم السلام
۱۸۲	۳. اعتقاد راسخ نسبت به هدف زندگی
۱۸۳	آثار شناخت ارزش های طلبگی
۱۸۳	۱. هموار شدن مسیر طلبگی
۱۸۴	۲. عدم پیشیمانی از انتخاب طلبگی
۱۸۵	۳. قابل مقایسه ندانستن ارزش طلبگی با مملوچ دانشگاهی
۱۸۵	راهکارهای درک ارزش های طلبگی
۱۸۶	۱. درک ارزش انس با کتاب و سنت
۱۸۷	۲. مشورت با عالمان ربانی
۱۸۷	۳. مطالعه ی سرگذشت طلبگی بزرگان
۱۸۸	۴. الگوپذیری از رفتار بزرگان
۱۸۸	ب) شناخت الگوهای اخلاقی
۱۸۹	ویژگی های الگو
۱۸۹	۱. جامعیت
۱۹۰	۲. عامل بودن به دانسته ها
۱۹۱	۳. پایبندی کامل به شریعت
۱۹۱	۴. کتمان مقامات معنوی خود
۱۹۲	آثار تأسی به الگوهای اخلاقی
۱۹۲	۱. محفوظ ماندن در طوفان ها
۱۹۲	۲. تطابق رفتاری با الگو
۱۹۴	۳. برخوردار شدن از تأثیر ماندگار

مقدمه

تأکید بر تقدم تزکیه بر تعلیم و خطر پیمودن مسیر علم بی توجه به سلوک معنوی، در اندیشه و سخن امام خمینی رحمته الله علیه در اخلاق روحانیت موج می زند.^۱ به توصیه‌ی حضرت امام رحمته الله علیه، تهذیب باید از همان اوان جوانی و ورود به عرصه‌ی طلبگی، مدنظر طلاب و نیز مربیان اخلاق در حوزه‌ها باشد تا بیش‌تر بتوانند از نیروی جوانی خود بهره ببرند.^۲

توصیه همیشگی مقام معظم رهبری رحمته الله علیه به مدیران و مسؤولان حوزه و طلاب جوان و روحانیان، همان سفارش‌های حضرت امام رحمته الله علیه می باشد. ایشان به مناسبت‌های مختلف، حوزه و روحانیت را به اخلاق و معنویت دعوت کرده و متولیان امر را به اهتمام جدی در ایجاد تحول اخلاقی در حوزه فرا خوانده‌اند.^۳ از این رو باید گفت مهم‌ترین و

۱. تزکیه قبل از تعلیم و تعلم است. تزکیه هم به معبر آمده است اینها را تزکیه بکنند. پرورش بدهد. نفوس را مهیا کند و بعد یَقْلِبُهُمُ الْکِتَابَ وَ الْحِکْمَةَ؛ بعد تعلیم کتاب و حکمت بکنند که اگر کتاب و حکمت با پرورش توأم نباشد و با تزکیه توأم نباشد، موجودی که از او بیرون می آید همین موجوداتی می شود که در مجلس شکار در مجلس شورای قبل از انقلاب بود. (صحیفه امام، ج ۱۲، ص ۴۹۴) باید هر قدمی که در راه تحصیل برداشته می شود، اگر عرض کنم دو قدم، اول یک قدم هم در باب تهذیب اخلاق، در باب تحکیم عقاید، در باب استقرار ایمان در قلب [برداشته شود]. اینها همگی لازم دارد؛ محاسبه لازم دارد؛ مراقبه لازم دارد. آقایان باید مراقبه کنند، باید مراقبت کنند خودشان را. از صبح تا عصر باید مراقب خودشان باشند. (صحیفه امام، ج ۲، ص ۳۹)

این اصطلاحات هر چه زیاده‌تر شود، اگر با تهذیب و تقوا همراه نباشد، به ضرر دنیا و آخرت جامعه مسلمان تمام می شود. تنها دانستن این اصطلاحات اثری ندارد. علم توحید هم اگر با صفای نفس توأم نباشد، وبال خواهد بود. چه بسا افرادی که عالم به علم توحید بودند و طوایفی را منحرف کردند. چه بسا افرادی که همین اطلاعات شما را به نحو بهتری دارا بودند، لیکن چون انحراف داشتند و اصلاح نشده بودند، وقتی وارد جامعه گردیدند، بسیاری را گمراه و منحرف ساختند. این اصطلاحات خشک، اگر بدون تقوی و تهذیب نفس باشد، هر چه بیشتر در ذهن انباشته گردد، کبر و نخوت در دایره نفس بیشتر توسعه می یابد. (امام خمینی، جهاد اکبر، ص ۱۹)

۲. شما وقتی وارد حوزه می شوید، پیش از هر کار، باید در صدد اصلاح خود باشید و مادامی که در حوزه به سر می برید، ضمن تحصیل، باید نفس خود را تهذیب کنید تا آن‌گاه که از حوزه بیرون رفتید و در شهر و یا محلی، رهبری ملتی را بر عهده گرفتید، مردم از اعمال و کردار شما، از فضایل اخلاقی شما استفاده کنند، پند گیرند، اصلاح شوند. بکوشید پیش از آن‌که وارد جامعه گردید، خود را اصلاح کنید، مذهب سازید. اگر اکنون که فارغ‌الیه می باشید، در مقام اصلاح و تهذیب نفس برنمایید، آن روز که اجتماع به شما روی آورد، دیگر نمی توانید خود را اصلاح نمایید... در زمینه تهذیب و تزکیه نفس و اصلاح اخلاق، برنامه تنظیم کنید؛ استاد اخلاق برای خود معین نمایید؛ جلسه وعظ و خطابه، پند و نصیحت تشکیل دهید. خودرو نمی توان مذهب شد. اگر حوزه‌ها همین‌طور از داشتن مربی اخلاق و جلسات پند و اندرز خالی باشد، محکوم به فنا خواهد بود. (همان، ص ۲۲)

۳. من توصیه به خشوع و ذکر و تقوا و سعی برای تقرب الی الله را برای طلاب واجب‌تر می دانم تا توصیه به علم، که مایه اصلی کارشان علم است. اگر علم نباشد، تقوا نباشد، این علم می شود بی فایده، گاهی هم مضر. عالمانی داشتیم - چه علم دینی - چه علم غیر دینی که نه فقط از این علم بهره‌ای نبردند و به‌روای نرسانند، بلکه وزر و وبال شد. این روح معنویت در کالبد علم و عالم

لازم است. (بیانات رهبری در جمع علما و روحانیون شیعه و سنی کرمانشاه، ۱۳۹۰/۷/۲۰)

اصلی‌ترین شاخصه‌ی حوزه‌های علمیه، موضوع تهذیب نفس، تزکیه و اخلاق می‌باشد و طلبه‌ی امروز بیش از هر زمان دیگری، نیازمند تهذیب و خودسازی است.^۱

گرچه در امر تربیت و تهذیب طلبه، عوامل گوناگونی مانند خانواده، مقررات و قوانین، اساتید، کادر مدرسه و حوزه، دوستان و هم‌سالان، محیط مدرسه و... مؤثر هستند؛ ولی نقش خود طلبه را در این میان، نباید نادیده گرفت. این انگیزه، اراده، همت، تلاش و پشتکار خود طلبه است که گام نخستین در امر تهذیب و خودسازی به شمار می‌رود. تا طلبه خود را نشناسد، به جایگاه فردی و اجتماعی خود و تأثیرش در اجتماع آگاه نباشد و اهداف و رسالت‌های طلبگی را درک نکند، نخواهد توانست خود را به زیور اخلاق و معنویت بیاراید.

اهمیت خودسازی برای طلبه، آن‌گاه بیشتر روشن می‌شود که در شرایط فعلی جامعه و بین‌الملل، انتظارات و مطالبه‌های فراوانی وجود دارد که جز با آراستگی به اخلاق و معنویت، این انتظارات برآورده نمی‌شود. در این راستا، طلبه باید با تلاش و پشتکار روزافزون و نیز با جهاد تربیتی و به وسیله‌ی بهره‌گیری از سیره‌ی بزرگان و عالمان دین، به تربیت خود بپردازد. راه، گرچه راه سخت و پرمخاطره‌ای است؛ ولی نباید عنایت‌ها و الطاف الهی را نادیده گرفت. حرکت در مسیر مستقیم و استقامت در آن، به طور قطع، هدایت‌های الهی را در پی دارد و روزی‌های معنوی بسیاری نصیب انسان می‌کند.

در این نوشته نکات و خاطراتی ارزشمند دوران طلبگی برخی از علما و بزرگان حوزه در چهار بعد معنوی - اخلاقی، شناختی - معرفتی، انگیزشی - عاطفی و رفتاری ارائه شده است که می‌تواند طلبه را در خودسازی یاری رساند و راه‌گشای او در مسیر طلبگی قرار گیرد.

۱. مسأله‌ی دیگر در نظام رفتاری و اخلاقی حوزه‌ها، فیض بردن از معنویات است، تهذیب است؛ این خیلی مهم است. جوان امروز حوزه بیش از گذشته به مسأله‌ی تهذیب نیازمند است. کسانی که رشته‌های رفتارشناسی عمومی را مطالعه می‌کنند و کار می‌کنند، این را تأیید می‌کنند. امروز در همه‌ی دنیا این جور است که وضع نظام مادی و فشار مادی و مادیات، جوان‌ها را بی‌حوصله می‌کند؛ جوان‌ها را افسرده می‌کند. در یک چنین وضعی، دستگیر جوان‌ها، توجه به معنویت و اخلاق است. علت این‌که می‌بینید عرفان‌های کاذب رشد پیدا می‌کند و یک عده‌ای طرفشان می‌روند، همین است؛ نیاز هست. جوان ما در حوزه‌ی علمیه، جوان طلبه؛ چه دختر، چه پسر، نیازمند تهذیب است. (بیانات در دیدار طلاب و فضلا و اساتید حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹/۷/۲۹)

با آن که این نوشته طبیعتاً ممکن است اشکال ها و کاستی هایی داشته باشد؛ امیدواریم با راهنمایی های صاحب نظران، در گام های بعدی آن ها را برطرف نماییم. به این امید که این اثر ناچیز در پرتو عنایات معصومین علیهم السلام، مورد توجه و پذیرش خداوند متعال قرار بگیرد. در پایان، از پژوهش گرو نویسنده ی محترم حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر هادی حسین خانی که کتاب حاضر به همت وی تدوین شد و نیز از حجج الاسلام والمسلمین آقایان مهدی محمدی صیفار و کاظم علی محمدی که اصلاح، تکمیل، ارزیابی و ویرایش نهایی کتاب را بر عهده داشتند، تقدیر و تشکر می شود.

معاونت تهذیب و تربیت حوزه های علمیه

مدیریت مطالعات و برنامه ریزی تهذیبی

www.ketab.ir